

ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΑΘΑΜΑΝΕΣ

© aspropotamos.org

Θα μπορούσε κάποιος να αναρωτηθεί εάν υπάρχει λόγος μελέτης κάποιας αρχαίας φυλής που δραστηριοποιήθηκε στην ευρύτερη περιοχή της νότιας Πίνδου, στην οποία ανήκει ο σημερινός Ασπροπόταμος. Πιθανότατα οι Ασπροποταμίτες δεν είναι απόγονοι των Αθαμάνων, το γεγονός όμως ότι στη γη που θεωρούμε δική μας υπήρχαν κάποιες άλλες φυλές (κυρίως οι Αθαμάνες) με τα ακόντια, τις επιβλητικές ενδυμασίες και την σπουδαία ιστορία καθιστά τη μελέτη των Αθαμάνων ενδιαφέρουσα και αξιόλογη. Η μακρόχρονη κατοίκηση μιας περιοχής, καθώς και η ιστορικότητα των αρχαίων κατοίκων της, της προσδίδει μια πιο ενδιαφέρουσα και συναρπαστική διάσταση.

Η ιστορία των Αθαμάνων υπήρξε αρκετά σημαντική, ενώ μερικά από τα σπουδαιότερα ελληνο-ρωμαϊκά ιστορικά και γεωγραφικά συγγράμματα της αρχαιότητας τους αναφέρουν συχνά.

Οι Αθαμάνες ήταν ηπειρώτικο φύλο που κατείχε τα μέρη γύρω από τον άνω ρου του Άραχθου, τα Τζουμέρια και τον άνω ρου του Αχελώου. Πρωτεύουσα της Αθαμανίας ήταν η Αργιθέα. Όταν η ηπειρώτικη μοναρχία διαλύθηκε γύρω στο 230, η δύναμη της αυξήθηκε κατά τη διάρκεια της βασιλείας δυο ικανών βασιλιάδων, του Θεόδωρου και του Αμύνανδρου. Ωφελήθηκε πολύ από το γεγονός ότι ήταν με τους νικητές της μάχης των Κυνοσκεφαλών (στις Κυνός Κεφαλές της Θεσσαλίας, κοντά στα Φάρσαλα, όπου οι λεγεωνάριοι του ύπατου Τίτου Κόιντου Φλαμίνιου κατατρόπωσαν την επί 200 χρόνια αήττητη μακεδονική φάλαγγα. Η τοποθεσία θύμιζε κεφάλι σκύλου (κυνός), εξ ου και η ονομασία της.) το 197 π.Χ., αλλά υπέφερε για την υποστήριξη που προσέφερε στον Αντίοχο ΙΙΙ. Στην περίοδο της ακμής τους κατέλαβαν μεγάλο μέρος της Τυμφαίας, ενώ κέρδισαν μέρη της Θεσσαλίας από τους γείτονες τους. Συνέχισαν ανεξάρτητοι, έως τον πρώτο αιώνα, αλλά τα εδάφη τους μειώθηκαν στα παλιά τους όρια.

Στα τέλη του 3ου αιώνα π.Χ. στην ανατολική μεσόγειο υπήρχε μια σχετική ισορροπία δυνάμεων μεταξύ των ελληνικών βασιλείων, τα οποία είχαν δημιουργηθεί μετά τη διάσπαση της αυτοκρατορίας του μεγάλου Αλεξάνδρου. Τα τέσσερα βασίλεια ήταν των Αντιγονίδων στη Μακεδονία, των Ατταλιδών της Περγάμου στη μικρά Ασία, των Σελευκιδών στη Συρία και Μεσοποταμία και των Πτολεμαίων στην Αίγυπτο. Ανάμεσά τους υπήρχαν κράτη με σημαντικότερα την Αθήνα, τη Σπάρτη την Αιτωλική συμμαχία κ.α. Οι εμφύλιοι πόλεμοι και κυρίως ο Πελοποννησιακός είχαν αποδυναμώσει πολύ τα ελληνικά κράτη με αποτέλεσμα την εξάρτησή τους από την ανερχόμενη Ρώμη.

Οι Ρωμαίοι ξεκίνησαν τις πολεμικές τους εκστρατείες στην ανατολική Μεσόγειο, με τον πόλεμο που κήρυξαν στην Ιλλυρία (σημερινή Αλβανία) το 229 π.Χ. Οι Ρωμαίοι, αφού επέλασαν νικηφόρα, κατέλαβαν αρκετές ελληνικές πόλεις στην Ιλλυρική ακτή. Αυτές οι εξελίξεις δημιούργησαν υποψίες στον Φίλιππο τον τέταρτο της Μακεδονίας, ο οποίος το 215 π.χ. συμμαχούσε με τον Αννίβα και τους Καρχηδόνιους (βόρεια Αφρική) εναντίον των Ρωμαίων. Το 211 π.Χ. οι Ρωμαίοι απάντησαν δημιουργώντας συμμαχία με τους Αιτωλούς, παλιούς εχθρούς της Μακεδονίας. Στη συγκεκριμένη συμμαχία σύντομα πήραν μέρος κι άλλα ελληνικά κράτη όπως οι Αθαμάνες. Αφού νικήσανε τους Καρχηδόνιους οι Ρωμαίοι στράφηκαν προς την Μακεδονία. Όταν άρχισαν να εισβάλλουν νικηφόρα στη Μακεδονία, διάφοροι αρχηγοί κρατών που συνόρευαν με τη Μακεδονία επισκέφθηκαν το ρωμαϊκό στρατόπεδο. Μεταξύ αυτών ο Αμύνανδρος ο οποίος συμφώνησε να προσπαθήσει να πείσει τους Αιτωλούς να λάβουν μέρος στον πόλεμο στο πλευρό των Ρωμαίων.

Αφού οι Αθαμάνες και οι Αιτωλοί συμμαχούσαν με τους ρωμαίους αρχίσανε να καταλαμβάνουν πόλεις φιλικά προσκείμενες στη Μακεδονία. Ενώ ο Αμύνανδρος επιθυμούσε να καταλάβουν τους Γομφούς, πόλη γειτονική της Αθαμανίας, οι Αιτωλοί κατευθύνθηκαν προς τους εύφορους κάμπους της Θεσσαλίας με σκοπό να βρουν προμήθειες. Ο Αμύνανδρος παρότι δε συμφωνούσε με τον τρόπο που προχωρούσαν και διάλεγαν το μέρος στρατοπέδευσης τους ακολούθησε. Φοβούμενος όμως ότι η απροσεξία τους θα έφερνε συμφορές σε αυτόν και τους άνδρες του και όταν τους είδε να στρατοπεδεύουν σε ανοιχτό επίπεδο μέρος στρατοπέδευσε σε ένα ασφαλές κοντινό ύψωμα. Η δικαίωσή του δεν άργησε να φανεί όταν ο Φίλιππος παρουσιάστηκε στο στρατόπεδο των Αιτωλών. Οι Μακεδόνες πιάνοντας τους απροετοίμαστους τους νίκησαν εύκολα ενώ σκότωσαν και αιχμαλώτισαν αρκετούς κατά την άτακτη οπισθοχώρησή τους. Ο Φίλιππος πίστευε ότι μπορούσε να καταλάβει και το στρατόπεδο των Αθαμάνων αλλά καθώς η νύχτα πλησίαζε αποφάσισε να αναβάλει την επιχείρηση για την επόμενη αυγή. Οι Αιτωλοί από τον πανικό τους είχανε διασκορπιστεί σε διάφορες κατευθύνσεις αλλά ο Αμύνανδρος αποδείχθηκε πολύ χρήσιμος γι' αυτούς. Κάτω από τις διαταγές του οι Αθαμάνες, οι οποίοι γνώριζαν τα μονοπάτια που περνούσαν μέσα από τα βουνά, οδήγησαν τους Αιτωλούς στη χώρα τους.

Η ώρα της μεγάλης μάχης πλησίαζε και ο στρατός των Ρωμαίων ενώθηκε μεταξύ άλλων με τους Αιτωλούς και 1200 άνδρες πεζικό Αθαμάνες. Οι Μακεδόνες στρατοπέδευαν στις Κυνοσκεφαλές, μια περιοχή με πολλά υψώματα. Οι Ρωμαίοι και οι σύμμαχοί τους ήταν αυτοί που επιτέθηκαν πρώτοι. Η άλλοτε πανίσχυρη Μακεδονική φάλαγγα, αποδείχθηκε βαριά και δυσκίνητη μπροστά στον πιο ικανό και οργανωμένο στρατό του τότε κόσμου. 8000 Μακεδόνες σκοτώθηκαν και 5000 αιχμαλωτίστηκαν από το σύνολο των περίπου 16000 που είχαν ξεκινήσει τη μάχη. Οι Ρωμαίοι αποφάσισαν έπειτα ότι όλα τα ελληνικά κράτη θα έμεναν ανεξάρτητα.

Οι Ρωμαίοι βλέπανε τον Αντίοχο τον τρίτο και το βασίλειό του στη δυτική Ασία με υποψία. Παρότι αυτός αρνήθηκε να βοηθήσει τον Φίλιππο στον πόλεμο με τους Ρωμαίους εκείνοι τον θεωρούσαν απειλή λόγω του πλούτου και της, κατά τα φαινόμενα, μεγάλης δύναμής του. Οι Αιτωλοί οι οποίοι ήταν δυσαρεστημένοι με τους Ρωμαίους, διότι παρότι προσφέρανε τα μέγιστα στο πόλεμο με τη Μακεδονία και υπέστησαν

πολλές ζημιές οι Ρωμαίοι δεν τους ανταμείψανε αναλόγως, ζητήσανε από τον Αντίοχο να ελευθερώσει τους Έλληνες από τη Ρώμη. Ο Αντίοχος, αρπάζοντας την ευκαιρία, συγκέντρωσε όσο στρατό είχε στη διάθεσή του και κατευθύνθηκε προς στην κεντρική Ελλάδα. Στη σύσκεψη που είχε με τους Αιτωλούς, αποφασίστηκε να γίνει επαφή με τους Βοιωτούς, τους Αχαιούς και τους Αθαμάνες για να συμμαχήσουν μαζί τους. Ο Αμύνανδρος είχε παντρευτεί την Απάμα, κόρη κάποιου Μακεδόνα ο οποίος ονομάζονταν Αλέξανδρος και προσποιούνταν ότι είναι απόγονος του μεγάλου Αλεξάνδρου. Οι Αιτωλοί και ο Αντίοχος υποσχέθηκαν σ' αυτόν τον Αλέξανδρο ότι θα τον κάνανε βασιλεία της Μακεδονίας και ως αντάλλαγμα του ζητήσανε να πείσει τον Αμύνανδρο να συμμαχήσει μαζί τους. Τελικά, ο Αμύνανδρος πείστηκε και συμάχησε με τον Αντίοχο.

Οι Ρωμαίοι όταν πληροφορήθηκαν για την εισβολή του Αντίοχου στην Ελλάδα κηρύξαν τον πόλεμο που ήταν από καιρό να γίνει. Επελάσαν βίαια από το Βρουντούσιο ως την Απολλωνία με τις δυνάμεις που ήταν σε ετοιμότητα δηλαδή 2,000 ιππείς, 20,000 πεζούς και μερικούς με ελέφαντες. Προχώρησαν στη Θεσσαλία και βοηθούσαν τις πολιορκημένες πόλεις. Σε μια μεγάλη σύσκεψη ο Αντίοχος προσκάλεσε μεταξύ άλλων τους Αιτωλούς, τον Αμύνανδρο και τον Ανίβα τον Καρχηδόνιο. Ο σοφός και έμπειρος Καρχηδόνιος συμβούλεψε τον Αντίοχο να συμμαχήσει με τον Φίλιππο. Σύμφωνα με τα λόγια του οι Αιτωλοί ήταν αυτοί που νίκησαν τον Φίλιππο, οι Αθαμάνες προσέφεραν, μετά τους Αιτωλούς, τις σημαντικότερες υπηρεσίες στον πόλεμο κατά του Φιλίππου και ο Φίλιππος επωμίστηκε όλο το βάρος του πολέμου εναντίον των Ρωμαίων όταν το βασίλειο του Αντίοχου παρέμενε αμέτοχο. Ο Ανίβας πρότεινε ουσιαστικά τη συμμαχία όλων των ισχυρών ελληνικών βασιλείων και κρατών εναντίον των Ρωμαίων. Εάν οι συμβουλές του είχαν εισακουστεί η ιστορία μπορεί να είχε γραφτεί διαφορετικά. Ο Αντίοχος έστειλε άνδρες να μαζέψουν τα κόκαλα των Μακεδόνων από τις Κυνός Κεφαλές όπου είχαν ηττηθεί από τους Ρωμαίους και τους συμμάχους τους για να φανεί ως υπερασπιστής των Ελλήνων. Η κίνηση αυτή προκάλεσε την οργή του Φιλίππου διότι εκείνος φαινόταν ως ανίκανος που δεν είχε διατάξει να μαζευτούν ο ίδιος. Έσπευσε λοιπόν να συμμαχήσει με τους Ρωμαίους. Όταν μπήκε ο χειμώνας ο Αντίοχος εγκαταστάθηκε με το στρατό του στη Χαλκίδα. Οι Αιτωλοί και Αθαμάνες επέστρεψαν στις πατρίδες τους. Στην αρχή της άνοιξης ο Φίλιππος ένωσε τον στρατό του με τους Ρωμαίους και ξεκίνησαν εισστρατεία στη Θεσσαλία. Καταλαμβάνοντας πολλές πόλεις προχώρησαν και στην κατάληψη πόλεων υπό Αθαμανική κατοχή όπως οι Γομποί, η Σιλάνα, η Τρίκκη, η Μελίβοια και η Φαλορία. Τρεις χιλιάδες άνδρες από το στρατό των Αθαμάνων και του Αντίοχου αιχμαλωτίστηκαν. Ο Φίλιππος φέρθηκε στους αιχμαλώτους και ιδιαίτερα τους Αθαμάνες φιλικά, με σκοπό να κερδίσει την εύνοια των συμπατριωτών τους. Αφού ελευθέρωσε τους αιχμαλώτους προς τις πατρίδες τους, κατευθύνθηκε προς την Αθαμανία. Οι πρώην αιχμάλωτοι Αθαμάνες μιλήσανε με τα καλύτερα λόγια για τον Φίλιππο και τη γενναιοδωρία του προς αυτούς. Βλέποντας αυτές τις εξελίξεις και φοβούμενος ότι θα τον παρέδιδαν στον Φίλιππο, ο Αμύνανδρος πήρε τη γυναίκα του και τα παιδιά του, παραιτήθηκε από το θρόνο και αποσύρθηκε στην Αμβρακία (σημερινή Άρτα). Ως αποτέλεσμα, η Αθαμανία πέρασε εύκολα στην κυριαρχία του Φιλίππου.

Ο Αντίοχος, απογοητευμένος από τους δικούς του που είχαν καθυστερήσει στην Ασία και τους συμμάχους του που δεν αντεπεξήλθαν στις μεγάλες υποσχέσεις τους, αποτραβήχτηκε στις Θερμοπύλες.

Πηγαίνοντας στις Θερμοπύλες οι Ρωμαίοι και ο Φίλιππος, νίκησαν τον Αντίοχο και τον ανάγκασαν να επιστρέψει στη Μικρά Ασία. Με αφορμή την κατάληψη συμμαχικών τους πόλεων από τον Αντίοχο, οι Ρωμαίοι εισέβαλαν στη Μικρά Ασία.

Την ίδια περίοδο οι κυβερνήτες τους οποίους είχε ορίσει ο Φίλιππος στην Αθαμανία, με την αυθαιρετη και άνομη διοίκηση, έκαναν τους ανθρώπους να νοσταλγούν τον Αμύνανδρο. Ο Αμύνανδρος έστειλε αγγελιοφόρους στην πρωτεύουσα Αργιθέα για να μάθουν τις προθέσεις των συμπατριωτών τους και αν ήταν θετικές για απαλλαγή από τους Μακεδόνες να τους ενημέρωναν ότι θα εισχωρούσε στην Αθαμανία με την βοήθεια των Αιτωλών. Όταν έμαθε ότι οι συμπατριώτες του ήταν έτοιμοι για δράση έστειλε 52 άνδρες, οι οποίοι χωρίστηκαν σε 4 ομάδες, για να ξεσηκώσουν τα πλήθη. Η πρώτη ομάδα πήγε στην Ηράκλεια, η δεύτερη στην Τετραφύλια, η τρίτη στη Θεοδώρια και η τέταρτη στην Αργιθέα. Όταν έφτασε η συμφωνημένη ημέρα και ο Αμύνανδρος παρέμενε στα σύνορα με 1000 Αιτωλούς, οι Μακεδονικές φρουρές είχαν αρχίσει να διώκονται από τις 4 πόλεις και γράμματα στέλνονταν στις υπόλοιπες να παρακινήθούν και να απαλλαχθούν από την τυραννία του Φίλιππου και να αποκαταστήσουν την παλαιότερη μοναρχία. Όταν έμαθε για την επανάσταση στην Αθαμανία ο Φίλιππος ξεκίνησε προς τα εκεί με 6000 άνδρες. Μπαίνοντας στην Αθαμανία έστειλε εμπρός τον Ξένο με 1000 άνδρες πεζικό για να καταλάβει την Εθοπία κοντά στην Αργιθέα. Όταν είδε ότι οι άνδρες του κατέλαβαν την πόλη στρατοπέδευσε σε κοντινή απόσταση από το ναό του Αιραίου Διός. Την επόμενη ημέρα αποφάσισε να προχωρήσει προς την Αργιθέα. Καθώς όμως οι άνδρες του προχωρούσαν είδαν Αθαμάνες να τρέχουν στην πλαγιά κάτω από την οποία θα περνούσαν. Στο θέαμα αυτό οι προπορευόμενες σειρές σταμάτησαν και δίσταζαν να προχωρήσουν. Ο Φίλιππος παρότι επιθυμούσε να διασχίσει γρήγορα το πέρασμα βλέποντας τη σύγχυση διέταξε τους στρατιώτες να βαδίσουν προς την κατεύθυνση από την οποία είχαν έρθει. Στην αρχή οι Αθαμάνες τους ακολούθησαν με διακριτικότητα από απόσταση, ενώ όταν έφτασαν οι Αιτωλοί, τους άφησαν να παρενοχλούν την οπισθοφυλακή του Μακεδονικού στρατού. Κόβοντας δρόμο μέσα από τα μέρη που γνώριζαν πολύ καλά βγήκαν εμπρός στους Μακεδόνες, οι οποίοι αντικρίζοντας τους διέσχισαν το ποτάμι σχεδόν τρέχοντας και αφήνοντας πίσω αρκετούς άνδρες και όπλα. Εκεί σταμάτησε η καταδίωξη και οι Μακεδόνες επέστρεψαν στη πατρίδα τους. Ο Αμύνανδρος βλέποντας ότι ξανακέρδισε το βασίλειό του έστειλε πρέσβεις στη Ρώμη και στο Ρωμαίο στρατηγό στη Μικρά Ασία απολογούμενος που επέστρεψε στο θρόνο με τη βοήθεια των Αιτωλών, κατηγορώντας παράλληλα τον Φίλιππο και παρακαλώντας τους να τον ξαναδεχτούν στη συμμαχία τους.

Μετά τις συνεχόμενες νίκες τους οι Ρωμαίοι μείνανε η μόνη μεγάλη δύναμη στον ελληνικό κόσμο, που ζούσε σε σχετική ισορροπία κάτω από την επιρροή τους. Μετά όμως από τις επαναλαμβανόμενες επαναστάσεις και τις καταστολές που ακολούθησαν στη Μακεδονία, τον Πόντο και άλλα μέρη οι Ρωμαίοι επέκτειναν σταδιακά την αυτοκρατορία προς ανατολάς και επομένως έπαψαν να υπάρχουν ελεύθερα ελληνικά κράτη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Appian, The Foreign Wars (ed. Horace White), THE SYRIAN WARS

Polybius, The Histories Fragments of Book XXI V. Affairs of Greece
(Cp.livyxxxiii.3)

Lancaster, Osbert – “Classical Landscape with Figures”, London (1947), reprinted
1975, p.43